

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Анастасия Ничева Петрова, ВТУ “Св. св. Кирил и Методий“, катедра „Обща лингвистика и старобългаристика“, член на Научно жури
въз основа на Заповед на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ № РД-38-48, 22.01.2021
относно дисертационен труд за **присъждане на образователната и научна степен „доктор“**
по професионално направление 2.1. Филология (общо и сравнително езиковедие – балканско езиковедие), на тема **“Младежки социолекти в балканските езици“**
с автор **Симеон Славчев Михалков**,
редовен докторант към катедра „Общо, индоевропейско и балканско езиковедие“,
с научен ръководител доц. д-р Екатерина Търпоманова

1. Образование и професионална квалификация

Симеон Михалков получава широка филологическа подготовка в Националната гимназия за древни езици и култури „Св. Константин-Кирил Философ“ и последвалото обучение в магистърската програма „Балканистика“ на СУ „Св. Климент Охридски“. Езиковите специализации в университети в Румъния, Гърция и Косово, както и обучението му по време на докторантурата към катедра „Общо, индоевропейско и балканско езиковедие“, разширяват познанията му върху балканските култури и история, както и върху спецификата на езиковата ситуация във всяка от балканските общности.

2. Характеристика на дисертационния труд

Симеон Михалков е избрал за своя дисертационен труд интересна, актуална, непроучена в достатъчна степен и затова перспективна научна проблематика. Усетена е особената природа на младежката реч като изключително динамичен феномен, в който сложно се преплитат социални и стилистични особености, ярка изразителност, спонтанност на изказа, проява на индивидуалното и подсъзнателното. Изследването е изградено основно върху представителна извадка от гръцкия и от българския младежки сленг. Около този фокус са привлечени подкрепящи тезата на автора данни от другите два езика в балканския езиков съюз. Проучването е опит за построяване на теоретична платформа и корпус от данни, полезни за следващи по-задълбочени изследвания в широк балкански контекст, които да потвърдят, допълнят или опровергават изводите му.

Дисертацията се състои от 310 страници и е структурирана в осем глави. Търсената алегория с текстовете от „Клетниците“ на В. Юго създава оригинално звучене на текста. Езиковият материал е допълнен с карикатури и реклами, които не са характерни за научното изложение, но създават нагледност и достоверност на представените езикови данни.

В уводната част е аргументирана актуалността на темата на дисертацията. Посочва се, че основната цел е съпоставителното разглеждане на особеностите на младежките социолекти на българския и гръцкия език, разгледани в по-широк балкански контекст (с привличане на данни от албанския и румънския език). Социолектът е представен като езикова формация с нееднородна и йерархична структура, образувана на социален принцип и придобиваща характеристиките си в тясна зависимост от конкретната езикова ситуация. Неговата природа е обект на научна дискусия, затова основателно в началото на изследването е предложен коментар на терминологичния инструментариум на изследването (*социален диалект, сленг, арго, жаргон, професионални диалекти* и др.). Безспорно тези термини са вплетени в сложна мрежа, която не бива да се разкъсва прекалено с деления с описателно-квалификационна стойност и условен характер. Трябва да се отбележи обаче, че остава усещането за недостатъчна яснота и последователност по отношение на семантиката, с която всеки от тях се използва в авторския текст. Неясен остава и обемът на корпуса, върху който е базирано изследването.

Първата глава на дисертацията разглежда функционирането на младежкия сленг в социалните медии и в неформалното общуване на младежки групи в интернет. Отбелязан е фактът, че в българския и в гръцкия език електронното общуване е свързано с появата на различна от официалната графична система (за разлика от албанския и румънския език). Това поставя необходимостта от анализиране на начина, по който английският, функциониращ като *lingua franca* в съвременното общество, налага своя културен модел върху двата балкански езика. Компютърният жаргон е интересен и сложен за анализ обект, роден от младежкото желание да се афишира принадлежност към групата и в същото време - да се подчертае собствената различност. Неговата важност за бъдещето на общността е несъмнена, защото тази форма на общуване бързо и негласно се приема и разпространява. По този начин компютърният жаргон „нивелира“ контрастните особености на други микродиалекти и чрез осигуреното свободно публично пространство транслира своите единици и модели в разговорната реч на националния език. Така се постига интернационализация на езиковите знаци и в профилектите, и в разговорния пласт на езика. Разглеждането на билингвизма и диграфията в младежкия социолект отвежда дисертанта до същността и значимостта на протичащите процеси, движещите фактори и очертаните от социалните и езиковите явления тенденции. Развива се също идеята, че *шльокавицаата, greeklish, romgleză* и *shqiglishi* имат общ инвариант, условно наречен *balkanglish*, чиито особености обаче се коментират бегло в текста.

В главата, посветена на чуждоезиковите елементи, се аргументира тезата, че младежкият социолект е благодатна сфера за наблюдение на последиците от сложните глобализационни процеси върху различни форми на съществуване на езика. Търсят се социокултурните фактори за заемане и активиране на чуждоезикови елементи и е направен опит да се изгради концептуалната основа на

труда с позоваване на акумулирания научен опит от други изследователи (тезата за социалния престиж на езиковата система, от която се заема; концепцията за социалната мрежа, която свързва всички индивиди в една общност и др.). На тази теоретична основа е разгърната интерпретацията на регистрираните от дисертанта заемки. В тази глава особен интерес представляват трансформациите в семантичен аспект, т.е. изменчивостта на езиковия знак по отношение на съдържателния му план. Именно тук изследователят може да прояви своето усещане за езика чрез разработен механизъм за селекция и анализ на езиковите единици, който да открие как заетите лексеми се адаптират фонетично, морфологично и семантично към лексикалния фонд на езика приемник и стават част от него, подвластни на различни социокултурни фактори.

В трета глава са разглеждани сленгизми, които представляват старинна дума или форма, актуализирана в нов контекст. Странният и необичаен облик, който придобиват архаизмите в този контекст, както и ниската честота на употреба, правят подобни единици особено привлекателни и ефектни за младежкия социолект след 70-те години (по изводи на Ц. Карастойчева, П. Воденичаров и други автори). На базата на привлечени примери е направен опит за разграничаване на лексикални, семантични, словообразователни и фонетични архаизми. С пълното съзнание, че анализът на подобни единици е сложен и изисква много внимателно разглеждане на всеки знак, неговия произход и път на развитие, трябва да се отбележи, че таблиците с езиков материал не позволяват ясното тълкуване на семантиката (вж. само данните на с. 90, 91).

Четвърта глава на изследването е посветена на *тайните говори*, един от основните източници за обогатяване на сленга, за постигане на персонализация на речта и демонстрация на независимост. Разгледани са основните видове арго в двата езика и се утвърждава тезата, че аргото функционира като мост за преминаване на много чужди думи, предимно от турски и от цигански, в балканските младежки социолекти.

По-нататък в изложението е отделено място на словообразователните способности в сленга. Отбелязва се, че чрез словотворчеството младият човек по собствена инвенция активира табуирани теми, воден от стремеж към минимизация на материалната форма, икономия на виртуално пространство и внасяне на емоция в изказа. Сред словообразователните способности, предпочитани в българския и гръцкия сленг, с приоритет са разгледани морфемната деривация (суфиксация, префиксация), композицията и блендинга. По отношение на последния термин трябва да се отбележи, че *блендинг* обикновено назовава когнитивния механизъм, интегриращ различни ментални пространства, а неговата езикова репрезентация е контаминацията. Необяснимо в тази глава на труда присъстват свободните словосъчетания, към които неоснователно са отнесени и устойчиви словосъчетания като *зелен файвер*, *на баба ти хвърчилото*, *родопско одеало* и др. (с. 162). Трябва да се отбележи, че включените в този раздел фразеологизми (с. 167) би трябвало да се разгледат самостоятелно, заради уникалната им същност на средства за вторична номинация с ярка

образност и експресия. Всъщност в текста се появяват и примери за други способности, оставени без коментар - субституция (*овчо взето, овчество, γραμμήσου* вм. *γαμήσου*), формално-смыслова лексикализация (*непукизъм*), контаминация (*λεσβίτρινα, бичка*) и др.

Посветената на словесната игра шеста глава допринася за задълбоченост и разгръщане на изложението. Игроречието е сред най-характерните похвати в младежката реч, привлечени с цел да активират неочаквани асоциации и да пробудят комбинативния ум и въображение на събеседника. С повече внимание към езиковия анализ би могла да се очертае ярката специфика на всеки елемент от този пласт, проявена като открита преднамереност и произволност при свързването на форма и съдържание, съзнателно деформиране на звуковия комплекс и други похвати.

Седма глава разглежда семантичното преобразуване, реализирано чрез възможностите на метафората, метонимията, хиперболата, синекдохата и др. Отчетен е фактът, че метафората участва в много от анализиранияте единици, но нейната когнитивна същност не е разгледана специално. Правилно се отбелязва, че „смысловото преобразуване в младежкия сленг е умишлено и цели да създаде своеобразен език в езика, да го персонализира, разграничи, изопачи и обнови...“, но е трудно да се приеме извода, че „в това отношение младежкят социолект може да бъде разглеждан като арго“ (с. 205). Сленгизмите, подложени на семантично преобразуване, преследват в повечето случаи точно обратна цел – да се нарушат общоприетите стереотипи, за да се открие говорещият сред останалите участници в общуването, като изрази по-силно и ярко отношението си.

След вниманието към семантиката на езиковите единици в сленга, в осма глава лексикалният и фразеологичният фонд на младежките социолекти се разглеждат през призмата на прагматиката. Включването на прагматиката в авторовото ползрение предполага обострено внимание върху отношението между езиковия знак и неговия интерпретатор, върху възприемането и тълкуването на знаковото съдържание, въздействието на контекста върху когнитивните процеси в ума на участниците, когато интерпретират значенията и др. Въвлечането в изложението на термини като *метаезик, метаоператори* и *метаинформация* и под. (с. 266) открива възможност за разгръщане на анализа в дълбочина, с отчитане на силното присъствие на интуицията, която ръководи участниците в общуването при декодирането на езиковите знаци. С други думи, загатнато е, че вътре в използвания език битува друг метаезик, чрез който се привнася допълнителен, понякога доминиращ в контекста смисъл.

В заключение, бих отправила следните препоръки към дисертанта:

1. Необходима е по-голяма прецизност в научния изказ и използваната терминология. На места текстът се нуждае от смыслова яснота и „стягане“ на изказа. На липсата на предварително построена концепция и стриктното ѝ следване в текста отдаваме твърденията на с. 52 и с. 62, че сленгизмите с чужд произход обикновено не променят семантиката си след навлизане в младежкия сленг. Това влиза в противоречие с друг пасаж, в който се казва, че превърнали се в сленгизми, езиковите средства придобиват конотираност. Срещат се неуместни употреби като

„приспаднат“ вм. *отнесен към* (с. 61); „плодовит източник“ (с. 52); идеята, че *густо* започва да конкурира *кеф* в младежкия социолект, е представена с дълга и неясна фраза: „*садвам* ‘натъзвавам някого’ – от английски *sad* ‘тъжен’, в случая става глагол и съответно когато „нахраниш“ някого, той се „сдухва“ от това, т.е. го „сдваш“; „густо“ представлява осъвременяването на старото балканско *кеф*“ (с. 54). Уловени са много интересни от лингвистична гледна точка явления, които не получават винаги достатъчно добро тълкуване. Такъв е случаят със словообразователния похват, когато домашна или чужда (небалканска) основа се свързва с гръцки или турски словообразователен формант (*авантакис, цицивисис, педалопулос* и др.) с цел постигане на стилистичен ефект. Терминът „абсурдна суфиксация“ (с. 66), използван от дисертанта, не е обяснен и читателят може само да предполага, че става дума за суфиксация, в резултат от която се поражда логически абсурд.

2. Необходимо е обмислянето на по-добър начин за представяне на българския и гръцкия езиков материал, за да се изгради напълно съпоставителният аспект на изследването. „Изливането“ на данните от двата езика в общи блокове не позволява да се открият достатъчно ясно спецификите на всеки език, проявени в процеса на заемане, адаптиране и интегриране на единиците в лексикона на всяка общност.
3. Силното присъствие на фразеологията в младежкия сленг изисква да ѝ бъде отделено специално внимание. Специфичният характер на фразеологичния знак като вторично номинативно средство се дължи на допълнителното оценъчно или експресивно надстрояване над денотативното му съдържание. Номинативно-експресивната природа на фразеологизма се проявява отчетливо в детайлите от процеса на неговото пораждање, който протича най-често под формата на метафоризация. Фразеологизмите са знаци с разноаспектна «информационна памет», които функционират като микротекст в по-голям текстови отрязък. Трудът би спечелил дълбочина и актуално звучене с разгръщане на мисълта в тази посока. Като имаме предвид богатия семантичен „товар“ на всеки фразеологичен знак, изглежда озадачаващ текста на с. 208, където фразеологизмът *με καβάλησε ο διάολός*, букв. ‘яхна ме дяволът’, ‘внезапно се нервирах, раздразних се’ е представен с коментар „без значение“ и още „в тази категория откриваме главно изрази, на които липсва смисъл“.
4. Като когнитивен изнструмен, използван за вторично назоваване, постигане на образност и събуждане на богати асоциации, метафората заслужава по-голямо внимание в анализа на езиковия материал. Много от нейните прояви изобщо не са коментирани в текста (вж. само на с. 91 *голяма носовка* ‘човек с голям нос’, посочено като архаизъм). За ясното представяне на метафоричния преход е много важен и начинът на изписване на единиците, вж. само: *Θα σου αλλάζω τα φώτα* < *I'm gonna change your lights* ‘Ще те светна, ще ти променя мирогледа’ (с. 71). Ако гр. *Θα σου αλλάζω τα φώτα* се даде с буквалното ѝ значение ‘ще ти сменя светлините’, ще се открие вътрешната форма и сложната многопластовост на семантиката.

5. Използваните в текста таблици трябва да помагат за постигане на яснота и лесно възприемане на идеята на автора. На места обаче те не са в състояние да поемат информацията и да осигурят прегледност на материала, накъсват нишката на мисълта и нарушават ритъма на изложението. Поднасяната в тях информация не винаги е очакваната от читателя (вж. напр. таблицата на с. 271 и графата „Семантика на гръцки“).
6. Изводите от изследването могат да бъдат по-разгърнати и конкретно ориентирани към интерпретирания в текста материал.
7. Трудът би добил завършеност с прецизно изработен индекс с всички ексцерпирани, обработени и анализирани лексеми и фраземи.

2. Оценка на автореферата

Авторефератът отговаря на съдържанието на дисертационния труд, представя точно структурата и направените в изследването изводи.

3. Оценка на публикациите по дисертацията

По темата на дисертацията докторантът е отчетел три публикувани статии и два доклада от конференции под печат. Може да се отбележи, че най-значимите проблеми, дискутирани в дисертацията, са засегнати в тези публикации.

3. Заключение

Въпреки посочените проблемни места в изследването ще гласувам за присъждане на образователната и научна степен „доктор” на Симеон Славчев Михалков. В дисертацията е събран и систематизиран богат езиков материал. Тя има своя принос за привличането на научното внимание към процеси, които се развиват с огромна скорост и задават насоките на бъдещото езиково развитие в условията на глобална информационна среда.

25.03.2021 г.

проф. д-р Анастасия Петрова